

LIBERO

Seres László:

Száz év magány

Ayn Rand (1905-1982)

Van egy nő, akivel ideje megismerkednünk. Ahogy tudunk: regényei, filozófiai tanulmányai és okos, dühös, radikális cikkei útján, követőinek és rajongóinak internetes portáljain, politikaelemző intézetein keresztül, sőt, fanclubjának van online társkeresője is, úgyhogy ha elolvastuk egyetlen magyarul megjelent regényét, *Az ősforrást* (Path kiadó, Budapest, 2002), és még angolul is tudunk, összejöhetünk valami jó fej ausztrál randista bankárral vagy objektivista programozónóval. A magyar szabadelvű olvasóközönség (ezen belül az erősen kisebbségi klasszikus, ill. konzervatív liberálisok és gazdasági libertáriusok) megragadhatná a 100. évfordulót, hogy ne maradjanak ki ebből a különös írónőből.

Ayn Rand azt hirdeti, hogy az önzés, tehát a racionális önérvényesítés természetes és erkölcsös; hogy a legnagyobb bűn az altruizmus, amikor válogatott kollektivista eszmék hatására saját akaratainkat alárendeljük másokénak és nem saját céljainkat, hanem másokét szolgáljuk (ki); hogy a szellemi szabadsághoz, az egyén önkiteljesedéséhez az *egyetlen* morális társadalmi rendszer, a szabadversenyos kapitalizmus szükséges, ahol az állam csak a szabályokat fekteti le és tartatja be, amúgy éljenek a szabad, önkéntes szerződések. Megannyi népszerű álláspont. Rand kedvenc szavai: értelem, egyéniség, nagyság, bátorság, önbecsülés. Gyűlöletének tárgyai: az ostobaság, a miszticizmus, a kollektív felelőtlenség, az elvárt önzetlenség, a középszerűek diktatúrája.

Száz éve született Oroszországban, egészen fiatalon meggyűlöli a bolsevik diktatúrát, így 1926-ban, egy csodaszámba menő legális családlátogatást követően, kint marad az Egyesült Államokban, ahol páratlan gyorsasággal megtanul angolul, dolgozik a filmiparban, forgatókönyveket, kisebb színdarabokat ír, majd leül, és elkezd

gondolkodni. Már első regénye, a *We the living* (1936) is jelentős fanyalgást vált ki a már akkor is balliberális amerikai értelmiségből, sőt, kiadót is alig talál rá, mert a történet (egy fiatal, autonóm orosz lány harca a totalitárius szovjet viszonyok ellen) nem éppen úgy ábrázolja a munkásosztály nagy hazáját, ahogy azt a nyugati parton sokan összefantáziálják maguknak. Az pedig már komoly viszolygást vált ki ugyanebben a közegben, hogy 1947-ben tanúvallomást tesz az Amerika-ellenes Tevékenységet Vizsgáló Bizottság előtt, hiszen ezt a bizottságot a túlhajtott „boszorkányüldözés” miatt gyűlölni illik – holott a vallomás (a teljes szöveg megjelent a szerkesztett naplókötetben: *Journals of Ayn Rand. Plume, 1999*) hihetetlenül izgalmas kordokumentum arról, mennyire nem értette, mennyire romantizálta és ártalmatlanította a nyugati (média)értelmiség a szovjet társadalmat, mennyire erős volt a kommunista befolyás Hollywoodban, és ez számos korabeli filmen kimutatható.

Filozófiai rendszerét objektivizmus néven igyekezett összefoglalni, ennek alaptétele: „Az ember önmagában vett cél.” A valóság megismerhető, és meg is kell ismernünk ahhoz, hogy minél racionálisabb döntéseket hozhassunk, és ne hozzunk létre hamis valóságokat. „Amit léleknek vagy szellemnek hívunk, az valójában a tudatunk.” Mai amerikai követői (pl. Ayn Rand Institute) már keményen politizálnak, az eszmék szupermarketjében övék a libertarianizmus és a neokonzervativizmus közti polc.

Ayn Rand nemigen tört be Európába, és ez valószínűleg a két kontinens politikai gondolkodásmódja, ezen belül: liberalizmusa közti jelentős kulturális különbségnek tudható be. Miközben Amerikában milliószámra adják el két nagy regényét, Az ősforrás-t (*The Fountainhead*, 1943) és az *Atlas Shrugged*-ot (1957), Európában csak mostanában kezdik fordítgatni cikkeit, műveit. Mindkét regény letehetetlen, mindkét regény monumentális, irodalmi és filozófiai alapvetés, kőkemény politikai tartalommal. Az elsőben egy tehetséges építész vív ádáz küzdelmet a sikerért középszerű környezetével szemben („semmi sem lehet ésszerű vagy csodálatos, hacsak nem egy koncepció szüli”), miközben egyre dominánsabb szerep jut egy

népszerű, békés, a szálakat a háttérből mozgató, szocialisztikus tanokat hirdető véleményvezérnek, akiről kiderül, hogy valami teljesen más motiválja. A második regény terebélyes antiutópia: egy szocialistává váló Amerikában sztrájkba lépnek a szabadság működtetői, a kapitalisták, a kreatív elmék és feltalálók, mert nem hajlandók eltartani a paraziták rendszerét. Atlasz vállat von – leveti magáról a világ terheit, boldoguljon a kollektivista uralom a saját elvei szerint, ahogy tud. Persze nem boldogul, s a sztori jó alkalom arra, hogy két szuperhős filozófiai monológok formájában elmondjon mindent, amit tudnunk kell: individualizmusról, szabad akaratról, pénzről – és arról, miért nem oszthatjuk a szerelmi életünket többfelé, miért jó testi és lelki harmóniában élni azzal, akit valóban szeretünk.

És persze: önmagunkkal. Elsősorban.

(A rovat megjelenését a Centre for the New Europe támogatja)